

EDMUND HUSSERL (Ε. ΧΟΥΣΕΡΛ, 1859 - 1938)

Ο **Καρτέσιος (Ντεκάρτ)** αναζήτησε να θεμελιώσει τη γνώση και να εξασφαλίσει την ανάπτυξη της Επιστήμης στις πρώτες αναμφισβήτητες παρατηρήσεις που μπορούμε να κάνουμε. Για να φτάσει να βρει την αναμφισβήτητη 100% βεβαιότητα, ξεκίνησε, (με τη λογική των *σκεπτικιστών*) να αμφισβητεί το σύνολο των πληροφοριών και των γνώσεων που αποκτήθηκαν από την εμπειρία με οποιοδήποτε τρόπο. Έτσι έφτασε στην πιο φανερή αλήθεια που απόμεινε και αυτό ήταν το γεγονός ότι υπάρχουμε (*σκέφτομαι και αμφιβάλλω, άρα υπάρχω*). Ο **Καρτέσιος** παρατήρησε ότι η πιο φανερή αλήθεια δεν χρειαζόταν πολλές σκέψεις και ιδιαίτερη ανάλυση για να είναι αξιόπιστη. Η παρατήρηση αυτή και η απλή έκφρασή της στην οποία κατέληξε με προσωρινή αμφισβήτηση για όλα, είχε από μόνη της άμεση βεβαιότητα (πρόδηλη αλήθεια). Μάλιστα, από αυτή τη δυνατότητα να είμαστε βέβαιοι για ορισμένες αλήθειες χωρίς ιδιαίτερη ανάλυση και μακρόσυρτους συλλογισμούς, ο **Καρτέσιος** συμπέρανε ότι υπάρχει ένας "εγγυητής" που μας έχει εξασφαλίσει έναν λογικό κόσμο, έναν κόσμο που δεν μας εξαπατά και αντιθέτως μπορούμε να γνωρίζουμε τον εξωτερικό κόσμο με τη λογική σκέψη και με έμφυτες ιδέες, επάνω στις οποίες μπορούμε και βασίζουμε την Επιστήμη (*ορθολογισμός*).

Ο **Edmund Husserl** (Έντμουντ Χούσερλ, 1859-1938) δεν απομακρύνθηκε πολύ από αυτή τη συγκεκριμένη διαπίστωση του Καρτέσιου. Ακολούθησε την ορθολογική ερμηνεία που θεμελίωσε ο **Καρτέσιος** και ανέπτυξε μία φιλοσοφική θεωρία όπου η κεντρική άποψη, κάτω από άλλους όρους της έκφρασης, είναι η παρατήρηση της άμεσης "επαφής" που έχει η συνείδηση με τον εαυτό της (*προθετικότητα*) και την οποία αυτή διατηρεί ανεξάρτητα από το όποιο περιεχόμενό της. Η έμφαση που έδωσε στην άμεση σχέση της συνείδησης με τον εαυτό της και η "υποβάθμιση" του κόσμου σε τυχαίο φαινόμενο, αυτές, με απλά λόγια, αποτελούν τις κεντρικές ιδέες όλης της φιλοσοφίας του και τροφοδότησαν τις φιλοσοφικές προσπάθειες που χαρακτηρίζουμε με τον όρο "υπαρξισμός".

Ο **Edmund Husserl** ήταν επικριτικός στους εμπειριστές και στους σκεπτικιστές φιλόσοφους (στον **Λοκ**, στον **Χιουμ**, στον **Μπέρκλεϋ**, μερικοί όπως ο ίδιος αναφέρει) οι οποίοι ξεκινούσαν με το δεδομένο ότι ήδη κατέχουμε αντικειμενική γνώση, γνώση των αντικειμένων όπως την αποκτάμε

από τις αισθήσεις, χωρίς όμως να εξηγούν πως το πλήθος των πληροφοριών οργανώνεται και συσχετίζεται από διαδικασίες ψυχολογικές και λογικές, ένα γνωστό ζήτημα στη φιλοσοφία, από την αρχαιότητα. Κάπου εδώ, ο **Husserl** βρήκε το περιθώριο για να αναπτύξει τις δικές του σκέψεις, που μοιάζουν να έγιναν από αντίδραση στην ξέφρενη ανάπτυξη των επιστημών και στην εφαρμογή μιας ουδέτερης (αποστασιοποιημένης) λογικής στην περιγραφή των πραγμάτων.

Έτσι ο **Husserl** αξίωσε τη δημιουργία μίας Πρώτης Φιλοσοφίας, η οποία θα ήταν η Επιστήμη της συνείδησης και της σχέσης της με τον κόσμο (ο οποίος υπάρχει σαν πλήθος φαινομένων) και κατ' επέκταση θα ήταν η Επιστήμη που "ενοποιεί" αν όχι θεμελιώνει το σύνολο των επιστημών. Αυτός ήταν ο προορισμός της Φιλοσοφίας. Διότι, κάθε εμπειρία, η γνώση των πραγμάτων και η επιστημονική αλήθεια εξαρτώνται από το υποκείμενο της γνωστικής διαδικασίας (που είναι ο άνθρωπος) και από την τάση της συνείδησης να αποδίδει το δικό της ξεχωριστό νόημα στο περιεχόμενο της εμπειρίας. Δηλαδή, είναι απαραίτητο πρώτα να γνωρίσουμε το υποκείμενο και τον τρόπο που λειτουργεί με τη συνείδησή του και αυτό για να το επιτύχουμε, χρειάζεται ο "καθαρισμός" της συνείδησης από τα ιδιαίτερα ψυχολογικά γνωρίσματα και από το τυχαίο περιεχόμενο του φυσικού και του κοινωνικού κόσμου. Σε κατάσταση φυσικών και κοινωνικών περιορισμών και εξαναγκασμών, ο άνθρωπος δεν μπορεί να σκεφτεί και να κατανοήσει τον εαυτό του. Χρειάζεται να γίνει η αποδέσμευση από τον κόσμο των φαινομένων, που ονομάζουμε φυσική και κοινωνική πραγματικότητα και η απαλλαγή της συνείδησης από το "φορτίο" των εμπειριών. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται μια νέα και "καθαρή" προσέγγιση της πραγματικότητας. Με αυτή τη μέθοδο (της φαινομενολογικής αναγωγής) αποκαλύπτεται αμέσως η συνείδηση στον εαυτό της και η δική της ροπή να δίνει νόημα και ύπαρξη στα φαινόμενα.

Για τον **Husserl** η ουσία των πραγμάτων δεν είναι τα τυχαία φαινόμενα και οι σκέψεις που η νόηση συγκροτεί για αυτά, αλλά είναι η άμεση αποκάλυψη της συνείδησης στον εαυτό της. Η συνείδηση είναι βέβαιη για τον εαυτό της και για τα βιώματά της ανεξάρτητα από τη σύνδεσή τους με τα φαινόμενα, ενώ με τα φαινόμενα δεν παύει να στρέφεται στον εαυτό της. Η "*Πρώτη Φιλοσοφία*" που μπορούμε να αποκαλέσουμε και "*φαινομενολογία*" έχει για αντικείμενο αυτήν την ουσία κι όχι τα γεγονότα, σε αντίθεση με την Επιστήμη και συγκρούεται με τον εμπειρισμό, το θετικισμό και με την αποστασιοποιημένη λογική. Από την άλλη υποβαθμίζει το ρόλο της επιστημο-

νικής προσέγγισης και την λογική σαν ξένες λειτουργίες της συνείδησης, που την αποξενώνουν από τον εαυτό της και της εμφανίζουν ένα κόσμο σαν άσχετο από την ίδια τη συνείδηση. Επίσης, η ανθρώπινη συνείδηση και ψυχή παρουσιάζονται στη θεωρία του σαν μεταφυσικές αρχές που υπάρχουν πριν από κάθε εμπειρία, που είναι όπως είναι ανεξάρτητα από τις σχέσεις τους με τον εξωτερικό κόσμο και θα μπορούσαν να απομείνουν χωρίς καμία πληροφορία και γνώση. Ο **Husserl** τελικά, δεν πρόσφερε στη φιλοσοφία νέες άγνωστες απόψεις ούτε τις σκέψεις που οδηγούν τα μεγάλα φιλοσοφικά ερωτήματα σε νέες λύσεις. Δεν γινόμαστε σοφότεροι για τα ηθικά ζητήματα, ούτε διαβάζουμε μια νέα άποψη για τη δημιουργία των πραγμάτων και κυρίως μας προβληματίζει για το πόσο πρέπει να εμπιστευόμαστε τις αισθήσεις μας και για το νόημα της λογικής και για τα όρια στη χρησιμότητα της Επιστήμης. Όπως πολλοί σύγχρονοί του, επεξεργάστηκε τις προηγούμενες φιλοσοφικές παρατηρήσεις και τις γνωστές αντιπαραθέσεις, τόνισε ιδιαίτερα μερικές από αυτές τις παρατηρήσεις, τις αναδιατύπωσε, τις συμπλήρωσε με περισσότερες σκέψεις και συνετέλεσε στην καλύτερη αφομοίωσή τους, με το δυσνόητο τρόπο που συνήθως επιλέγουν οι φιλόσοφοι, ενώ θα μπορούσαν να εκφραστούν με απλούστερο λεξιλόγιο και για τα πράγματα με το πιο ιδιαίτερο όνομά τους.

Κ. Γ. Νικολουδάκης

ΜΕΡΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

(Από το φιλοσοφικό έργο "ΠΡΩΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ"

εκδόσεις Αναγνωστίδη, αριθμός σελ. 304)

" η γνωρίζουσα υποκειμενικότητα, αισθητική ή ηθική, όταν σκοπεύει να γνωρίσει, να αισθανθεί, να αξιολογήσει ή να δράσει, ολοκληρώνει όχι πράξεις χωριστές, ετερογενείς στο περιεχόμενό τους, αλλά αντίθετα πράξεις βαθιά δεμένες, σταθερά στηριγμένες τις μεν πάνω στις δε, με εργασίες ενοποίησης..." 75,76

" Έχουμε επιστήμες που ονομάζουμε αντικειμενικές, που λέμε αντικειμενικές και όλα τα αντικείμενα εξαρτώνται απ' την αρμοδιότητα των αντικειμενικών επιστημών: και όμως όλα τα αντικείμενα προκύπτουν ταυτόχρονα επίσης στην επιστήμη μας (την Πρώτη Φιλοσοφία όπως εννοεί) για την υποκειμενικότητα της συνείδησης. Αφού είναι

αντικείμενα των αντικειμενικών επιστημών, μοιράζονται σε διάφορες ξεχωριστές επιστημονικές περιοχές. Κάθε μια απ' αυτές τις επιστήμες έχει τη δική της περιοχή, κάθε μια και μια διαφορετική περιοχή. Όμως ταυτόχρονα όλα τα αντικείμενα όλων των επιστημών εξαρτώνται μαζί απ' αυτήν την καθολική επιστήμη της γνωρίζουσας υποκειμενικότητας και της υποκειμενικότητας της συνείδησης γενικά". 77,78

" Επομένως, η επιστήμη μας πραγματεύεται κάθε είδος αντικειμένου σαν αντικείμενο συνείδησης και σα να εκτίθεται μέσα σε τρόπους υποκειμενικούς. Το θέμα της συνείδησης και αυτή η ίδια η συνείδηση δεν θεωρούνται σαν χωριστά απ' τα αντικείμενα για τα οποία είναι συνειδητά, αλλ' αντίθετα η συνείδηση φέρνει μέσα της το αντικείμενο συνείδησης, και τέτοιο όπως αυτή το φέρνει μέσα της, είναι το θέμα της έρευνας. Αυτή η διαπίστωση δεν ισχύει μόνον για τα αντικείμενα της γνώσης μέσα σ' ένα οποιοδήποτε περιορισμένο νόημα συνείδησης, αλλ' επίσης για τη ζωή της αξιολογικής και πρακτικής συνείδησης κάθε είδους, όποιες κι αν είναι οι ιδιορρυθμίες του ". 79

" Όποιες κι' αν υπήρξαν οι προσπάθειες του Πλάτωνα για να θεμελιώσει μια λογική μ' αυτό το πνεύμα του ριζοσπαστισμού, δεν μπόρεσε να φτάσει ως τα ξεκινήματα και ως τις αναγκαίες μεθόδους, και έτσι ο Αριστοτέλης υποχώρησε στην πολύ φυσική εμφάνεια ενός κόσμου προδοσμένου, παραιτούμενος έτσι ακριβώς από κάθε ριζική θεμελίωση της γνώσης. Έτσι συνέβη, ώστε η αρχαία επιστήμη, παρά την καθολική της απαίτηση να είναι φιλοσοφία, να είναι μια επιστήμη που αποτελεσματικά δικαιώνεται στην επίμονη απαίτησή της και που είναι πλέρια ικανοποιητική, παρ' όλες τις θαυμαστές πραγματοποιήσεις της δεν γέννησε οριστικά παρά αυτό που ονομάζουμε δογματική επιστήμη, στην οποία δεν αποδίδουμε παρά μια αξία προκαταρκτικού σταδίου της αυθεντικής φιλοσοφικής επιστήμης, και όχι αυτή την ίδια την επιστήμη.

Εφ' όσον η γνωρίζουσα υποκειμενικότητα, που πρέπει στη σκέψη να συνδέει όλες τις γνώσεις και τις πραγματικές και δυνατές (ενδεχόμενες) επιστήμες σαν το ουσιαστικό τους συσχετικό, δεν ερευνιέται, εφ' όσον δεν θεμελιώνεται μια καθαρή και γενική επιστήμη για κάθε είδος δυνατής γνωρίζουσας συνείδησης, μέσα στην οποία κάθε αληθινό Είναι θα αποκαλυφθεί ότι είναι μια υποκειμενική παραγωγή, καμμιά επιστήμη, όσο λογική κι' αν είναι άλλως τε, δεν θα είναι λογική στο πλήρες νόημα του όρου, σε κάθε νόημα του όρου. Απέναντι σ' όλες τις επιστήμες ορθώνεται, όπως το δείξαμε, μια επιστήμη της υποκειμενικότητας

της γνώσης' αυτή, αν τη συλλάβουμε στην πιο πλατειά σημασία της, είναι μια επιστήμη που πραγματεύεται το υποκείμενο της συνείδησης, της συνείδησης και της αντικειμενικότητας που γενικά επισημαίνεται μέσα στη συνείδηση. Αυτή η επιστήμη θ' αντιταχθεί σ' όλες τις άλλες, αφού είναι το συσχετικό τους και μ' ένα τέτοιο τρόπο, ώστε να κάνει νοητό μέσα στην αρχή του κάθε τι που εκείνες σε καθένα απ' τα διαβήματά τους και ήδη μέσα στις εμπειρίες του πιο χαμηλού επιπέδου, παράγουν στη συνείδηση' αυτή το κάνει νοητό σε ό,τι αφορά αυτή την υποκειμενική παραγωγή και μ' αυτό μόνο του δίνει μια έσχατη λογικότητα. Απ' τη στιγμή που ταυτίζουμε αυτή την επιστήμη με την ψυχολογία, απ' τη στιγμή που αγνοούμε κατά βάθος την αυτόνομη θέση αυτής της επιστήμης, που παραμελούμε τη ριζική μέθοδο που επιτρέπει προσπέλαση στην περιοχή της, κάθε επιστήμη, όποια κι' αν είναι, και κάθε αντικειμενικότητα γνώσης, αυτό το ίδιο το σύμπαν ολόκληρο, κηλιδώνονται από σκοτάδια, αινίγματα, αντιφάσεις που μας απαγορεύουν την προσπέλαση προς το καθαρό και αυθεντικό νόημα του κόσμου και κάθε όντος". 87-88

“ Μόνο με το Χιουμ η αισθησιарχία πετυχαίνει την πλέρια εκκόλαψη της με τρόπο συνειδητό και καθολικό. Ο Μπέρκλεϋ δεν υπήρξε αισθησιарχικός παρά στην ερμηνεία των εποπτειών της εξωτερικής φύσης. Τα πράγματα είναι συμπλέγματα των αισθητηριακών δεδομένων, που αυτά τα ίδια δίδονται μέσα στην εμμονή της συνείδησης. Τα υπερβατικά υλικά πράγματα είναι πλάσματα, δεν υπάρχουν ουσίες υλικές. Όμως, οι αισθητές αντιλήψεις προϋποθέτουν, σύμφωνα με τον Μπέρκλεϋ, το αντιλαμβανόμενο υποκείμενο, το εγώ' για τον Μπέρκλεϋ, το εγώ δεν είναι ένα απλό όνομα που σημαίνει λόγου χάρη, το σύνολο ψυχικών βιωμάτων συνδεμένων μ' έναν απλό δεσμό συνειρμού. Αντίθετα, όλες οι αισθητές αντιλήψεις, αλλ' επίσης όλα τ' άλλα υποκειμενικά γεγονότα, όλες οι πράξεις και οι καταστάσεις του εγώ έχουν μέσα στο εγώ, εφ' όσον είναι μια πνευματική ουσία μια αρχή ενότητας, να ακριβώς αυτό που αρνείται ο Χιουμ: Ενδοσκοπώντας, τι αποκαλύπτω σαν να είναι αποκαλυπτόν στο πεδίο της συνείδησης κάθε φορά που σκέπτομαι πάνω στον ίδιο τον εαυτό μου; Αντιλήψεις θερμότητας και ψύχους, φωτός και σκότους, αγάπης και μίσους, κ.λπ., αλλ' είμαι ανίκανος ν' αποκαλύψω κάποιο πράγμα σαν ένα εγώ, μια “εντύπωση” ιδιαίτερη που θ' αντιστοιχούσε σ' αυτή τη λέξη. Εγώ, δεν είναι άλλο πράγμα παρά μια δέσμη από διάφορες αντιλήψεις που διαδέχονται οι μεν τις δε με μια απίστευτη ταχύτητα. Επομένως, για τον ίδιο τον Χιουμ τίθεται εδώ στη συνέχεια ένα σοβαρό πρόβλημα: πώς συμβαίνει, ώστε να διατη-

*ρούμαι εγώ ο ίδιος από ένα όμοιο εγώ και καθένας ν' αντιλαμβάνεται τον εαυτό του όχι μόνον σαν ένα σωρό από βιώματα, αλλ' ακόμη ένα μόνο και το ίδιο πρόσωπο παρά τη συνεχή αυτή αλλαγή αντιλήψεων;".
239-240*

** Τα αποσπάσματα έχουν επιλεγεί και δακτυλογραφηθεί από τον Κ. Γ. Νικολουδάκη*